

Шуст Н. А.,

*аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ*

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА СТРУКТУРА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В УКРАЇНІ

THE CONCEPT AND GENERAL STRUCTURE OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF THE COURT OF APPEALS IN UKRAINE

У статті авторкою доводиться, що адміністративно-правовий статус суду апеляційної інстанції, перш за все визначає його роль і місце в системі судуострою України, наділяє низкою компетенцій і повноважень, а також накладає конкретні та чітко сформульовані обов'язки. Тому, належить підкреслити, що чіткість та змістовність визначення такого явища як адміністративно-правовий статус у діяльності органу державної влади, до компетенції якого віднесено відправлення правосуддя є надзвичайним і визначальним для будь-якої правової системи суспільства, що в свою чергу має бути відображене в законодавстві України, на відповідному рівні та у відповідній, необхідній і належній для подальшого правозастосування формі та виді.

В ході аналізу, авторка дійшла висновку про те, що повнота та широта правового статусу суду апеляційної інстанції в Україні не викликає заперечень, адже відповідні теоретико-правові конструкції, перш за все наповнені й регламентовані нормами Конституції України, законів України та підзаконних нормативно-правових актів, котрі й визначають, перш за все права, обов'язки, повноваження та міру відповідальності в разі порушення законодавства не лише для конкретного органу, а й для працівників, що забезпечують його функціонування. Це, на нашу думку важливо й може бути враховано під час остаточного формулювання поняття адміністративно-правового статусу суду апеляційної інстанції, адже обов'язки працівників його апарату нерозривно пов'язані з обов'язками самого суду, що створює стійкий правовий зв'язок і забезпечує принцип законності в діяльності даного органу державної влади. оскільки за сукупністю наявних юридичних компонент суд апеляційної інстанції має адміністративні права, обов'язки, повноваження та наділений здатністю нести, у тому числі адміністративну відповідальність – дане юридичне утворення є самостійною особою публічного права, що служить складовою в системі судуострою України та займає певну ланку, де в межах компетенції здійснює свої обов'язки та реалізує повноваження.

Ключові слова: *апеляційний суд, адміністративний статус, структура правового статусу, судуострій, адміністративне право, правосуддя.*

In the article, the author proves that the administrative-legal status of the appellate court, first of all, determines its role and place in the judicial system of Ukraine, confers a number of competencies and powers, and also imposes specific and clearly formulated duties. Therefore, it should be emphasized that the clarity and meaningfulness of the definition of such a phenomenon as an administrative-legal status in the activity of a state authority, to whose competence the administration of justice is assigned, is extraordinary and decisive for any legal system of society, which, in turn, should be reflected in the legislation of Ukraine, at the appropriate level and in the appropriate, necessary and proper form and form for further law enforcement.

In the course of the analysis, the author came to the conclusion that the completeness and breadth of the legal status of the appellate court in Ukraine does not raise any objections, because the relevant theoretical and legal constructions are, first of all, filled and regulated by the norms of the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine and secondary legal acts, which determine, first of all, the rights, duties, powers and degree of responsibility in case of violation of legislation not only for a specific body, but also for employees who ensure its functioning. This, in our opinion, is important and can be taken into account during the final formulation of the concept of the administrative-legal status of the court of appeal, because the duties of the employees of its apparatus are inextricably linked with the duties of the court itself, which creates a stable legal relationship and ensures the principle of legality in the activities of this state authority. since according to the totality of the available legal components, the appellate court has administrative rights, duties, powers and is endowed with the ability to bear, including administrative responsibility – this legal entity is an independent entity of public law, which serves as a component of the judicial system of Ukraine and occupies a certain link, where it performs its duties and exercises powers within the limits of its competence.

Key words: *appellate court, administrative status, structure of legal status, judiciary, administrative law, justice.*

Актуальність. Питання пов'язані з поняттям та загальною структурою адміністративно-правового статусу судів апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві є надзвичайно загальними, що в свою чергу потребує додаткового їх дослідження з урахуванням вимог і реалій сьогодення. Оскільки російська війна принесена на територію України та спрямована на варварське захоплення наших територій і пов'язана з безпрецедентним порушенням прав і свобод людини і громадянина суттєво ускладнює функціонування не лише силових структур, що спрямовують свою діяльність на відбиття відповідного широкомасштабного збройного вторгнення, а й інших правоохоронних і правозахисних органів, робота суду апеляційної інстанції, як гаранта забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні та на міжнародній арені є одним із найбільш важливих і високих пріоритетів.

Так, права і свободи людини і громадянина є визначальною категорією в діяльності будь-якої держави світу, що прагне до високих демократичних цінностей і стабільного розвитку. Судова гілка влади, в свою чергу забезпечує неможливість безкарного порушення прав і свобод людини і громадянина й гарантує, від імені держави притягнення до юридичної відповідальності осіб, які порушили чужі права та гарантує відновлення благ, яким було завдано реальну чи потенційну шкоду.

Відповідно в даній системі координат, питання пов'язане з поняттям та загальною структурою адміністративно-правового статусу судів апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві є важливими та актуальними. Саме тому, нами пропонується розглянути основні й непорушні елементи, пов'язані з функціонуванням даного теоретико-правового утворення, що насичене багатьма термінами та поняттями.

Виклад основного матеріалу. Розгляд поняття та елементів адміністративно-правового статусу апеляційних судів України доцільно розпочати власне з категорії «статус». До 60-х років XX століття статус зазвичай ототожнювався із правоздатністю й не розглядався як самостійна категорія. Це пов'язано з тим, що існуючий на той час науковий підхід базувався на одночасному виникненні та існуванні цих якостей у суб'єкта, а також їх однаковій

невідчужуваності. Саме в цьому полягала їх подібність, що й було основою для їх ототожнення. Лише з розвитком юридичної думки, у 70–80-х роках XX століття, категорія правового статусу досить широко була розроблена та сформувався як проблема [1, с. 247]. Відповідно, належить звернути увагу на те, що статус, у юриспруденції та статус у інших гуманітарних науках розглядається дещо схоже, за тим виключенням, що в праві, статус є формалізованим і має чітке коло визначених характерних особливостей, що структурують його й дають в результаті певні привілеї, чи встановлюють обмеження. Особливість та характерність притаманних конкретному типу й виду статусу особливостей чітко визначає, що в подальшому він може дати чи обмежити, до якого конкретного юридичного наслідку це призводить.

Як слушно зазначають дослідники, адміністративно-правовий статус правоохоронних органів виражає їх положення в сфері органів публічного управління. Адміністративно-правовий статус означає, що правоохоронні органи мають визначену адміністративно-правовими нормами компетенцію – права і обов'язки (повноваження), несуть відповідальність за дії або бездіяльність в межах власної чи делегованої компетенції, виконують публічні, виконавчо-розпорядчі, дозвільно-реєстраційні, контрольні функції, беруть участь в адміністративних правовідносинах регулятивного чи охоронного характеру. Дослідження змісту адміністративно-правового статусу правоохоронних органів неможливе без з'ясування основних напрямків їхньої діяльності, які допомагають розкрити місце, роль та соціальне призначення даних органів. Правоохоронні органи є суб'єктом адміністративного права, вступають в особливий вид адміністративно-правових відносин – правоохоронні, є частиною механізму державного управління в адміністративно-політичній сфері, а отже, мають відповідний адміністративно-правовий статус. Адміністративно-правовий статус може належати як фізичним, так і юридичним особам і від цього залежатиме його структура, тобто варто розмежовувати адміністративно-правовий статус громадянина, органів державної виконавчої влади та державних службовців

і від цього залежать особливості у характеристиці структури кожного з них, абстрагуючись від розгляду конкретного суб'єкта адміністративного права [2]. Відповідно, за аналогією слід указати, що адміністративно-правовий статус суду апеляційної інстанції, перш за все визначає його роль і місце в системі судострою України, наділяє низкою компетенцій і повноважень, а також накладає конкретні та чітко сформульовані обов'язки. Тому, належить підкреслити, що чіткість та змістовність визначення такого явища як адміністративно-правовий статус у діяльності органу державної влади, до компетенції якого віднесено відправлення правосуддя є надзвичайним і визначальним для будь-якої правової системи суспільства, що в свою чергу має бути відображене в законодавстві України, на відповідному рівні та у відповідній, необхідній і належній для подальшого правозастосування формі та виді. Водночас дослідники не приходять до згоди в єдності тлумачення поняття правового статусу в контексті діяльності органів державної влади та досі точать дискусії стосовно його змістовного наповнення.

Щодо питання ототожнення категорії правового статусу і правоздатності, варто погодитися з підходом Д. Бароніно, який вважає, що правовий статус суду, як і будь-якого державного органу, не може бути зведено лише до правоздатності, оскільки головне для нього – владні повноваження. На думку науковця, правовий статус також не можна ототожнювати з правоздатністю, оскільки він базується на ній, однак правоздатність – це лише здатність мати права та обов'язки, тоді як правовий статус характеризується наявністю ряду важливих елементів. Таким чином, правоздатність і правовий статус – це різні явища й категорії. Правовий статус – ширше, структурно складніше, узагальнювальне та збірне поняття. Відповідно Д. Баронін вважає, що правосуб'єктність, яка загалом вміщує в себе правоздатність, дієздатність, деліктоздатність – це властивість, якість суб'єкта, його здатність мати й самостійно здійснювати права та обов'язки, а правовий статус – це не властивість і не якість, а насамперед становище, положення [3, с. 317]. На нашу думку, повнота та широта правового статусу суду апеляційної інстанції в Україні не

викликає заперечень, адже відповідні теоретико-правові конструкції, перш за все наповнені й регламентовані нормами Конституції України, законів України та підзаконних нормативно-правових актів, котрі й визначають, перш за все права, обов'язки, повноваження та міру відповідальності в разі порушення законодавства не лише для конкретного органу, а й для працівників, що забезпечують його функціонування. Це, на нашу думку, важливо й може бути враховано під час остаточного формулювання поняття адміністративно-правового статусу суду апеляційної інстанції, адже обов'язки працівників його апарату нерозривно пов'язані з обов'язками самого суду, що створює стійкий правовий зв'язок і забезпечує принцип законності в діяльності даного органу державної влади.

На думку Т. О. Коломоєць, адміністративно-правовий статус – це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків закріплених нормами адміністративного права за певним органом. Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються у рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [4, с. 64]. Відповідно, належить зазначити, що оскільки за сукупністю наявних юридичних компонент суд апеляційної інстанції має адміністративні права, обов'язки, повноваження та наділений здатністю нести, у тому числі адміністративну відповідальність – дане юридичне утворення є самостійною особою публічного права, що служить складовою в системі судострою України та займає певну ланку, де в межах компетенції здійснює свої обов'язки та реалізує повноваження.

О. Ярошенко вважає, що, правовий статус являє собою визнаний нормами права правовий стан суб'єкта права, який відображає його становище у взаємовідносинах з іншими суб'єктами права [5, с. 8]. На нашу думку, така характеристика хоч і не повно, але влучно відображає окремий елемент змісту правового статусу суду апеляційної інстанції. Вона тлумачить його з точки зору «інстанційності» та системності, котра в свою чергу дозволяє врахувати всю систему загалом у подальшій діяльності.

Так, наприклад, Н. В. Лебідь зазначає, що складовими частинами правового статусу органу держави і посади є чотири елементи: цільовий блок; компетенція; організаційний блок; відповідальність. У цільовий блок включено такі категорії, як «мета», «завдання», «функції» [6, с. 39–40]. На нашу ж думку, така змістовно-структурна одиниця як організаційний блок, може бути гібридно сприйнята з точки зору організації відповідної діяльності та охопити й інші, оскільки наприклад, відповідальність крізь призму дисциплінарного провадження щодо судді та державного службовця іншої категорії та виду також стосується організаційного блоку й подекуди (залежно від суб'єкта притягнення до відповідальності) може комплексно поглинути «відповідальність», як окрему теоретичну категорію (частину правового статусу за Н. Лебідь).

У свою чергу, Г. Глибіна під правовим статусом розуміє не становище, а якісну характеристику суб'єкта, що свідчить про наявність у його носія певних можливостей, прав, привілеїв та обов'язків залежно від сфери діяльності суб'єкта та від того, якими нормами визначається його положення в певній ієрархічній системі [7, с. 39]. Доповнюючи вказану позицію, слід указати, що чим більш якісно визначена дана характеристика суб'єкта – в даному випадку суду апеляційної інстанції в системі судоустрою України тим більш ефективно останній буде реалізовувати свої повноваження та виконувати покладені обов'язки.

До прикладу, основою адміністративно-правового статусу Національної гвардії України є її адміністративна правосуб'єктність. Складовими адміністративної правосуб'єктності Національної гвардії України є потенційна здатність мати права і обов'язки у сфері державного управління (адміністративна правоздатність), реалізовувати надані права і обов'язки у сфері державного управління (адміністративна дієздатність). Правоздатність, у випадку Національної гвардії, з'являється з моменту виникнення суб'єкта. Якщо йдеться про юридичну особу, – то з моменту видання відповідного акту про створення відповідного її підрозділу, а припиняється – з моменту зникнення суб'єкта, тобто з моменту ліквідації 7 (видання наказу про ліквідацію) [8, с. 44]. Тому, слід зазначити, що

момент адміністративної правосуб'єктності як обов'язкового елемента адміністративно-правового статусу адміністративного суду апеляційної інстанції починає свій відлік із моменту юридичного факту про утворення відповідної юридичної особи (конкретного суду), визначення за ним території обслуговування та інших необхідних атрибутів, що спрямовані на уможливлення реалізації покладених законодавством України обов'язків і користування правами й повноваженнями.

Територія обслуговування суду, досить сильно нагадує зконструйовану модель децентралізованого управління органами державної влади та місцевого самоврядування, започатковану ще 2016 року [9].

На думку К. Бабенко, одним з основних елементів правового статусу адміністративних судів є їх правосуб'єктність, основний зміст якої полягає у визначенні функцій та завдань адміністративних судів, розкритті їх процедур створення, реорганізації, ліквідації адміністративних судів [10, с. 17]. Слід додатково до цього зазначити, що правосуб'єктність суду апеляційної інстанції полягає не лише в функції відправлення правосуддя, а й у тому, що цей суд є проміжковою ланкою в системі судоустрою й посідає фронтальне місце – між місцевим і касаційним судом (відповідної галузі) та відповідно, саме він перебуває на рубізоні забезпечення принципу верховенства права крізь призму соціологічної концепції праворозуміння [11].

А. М. Подоляка визначає, що поняття правового статусу містить у собі правосуб'єктність у єдності з іншими правами та обов'язками, тому можна зробити висновок про складові адміністративно-правового статусу: компетенція, правозастосування, юридична відповідальність [12, с. 44]. На нашу думку, така позиція є досить загальною, а запропоновані дефініції повною мірою не дозволяють висвітлити їх змістовне навантаження. Водночас, належить зауважити, що такі характерні риси як права, обов'язки, коло компетенції, інститут юридичної відповідальності та правосуб'єктність – є основними складовими адміністративно-правового статусу адміністративного апеляційного суду.

Більш детальне й дотичне до предмета дослідження визначення надає О. Калашник,

яка досліджувала правовий статус місцевого загального суду та визначила його таким чином: це сукупність ознак місцевого загального суду як органу судової влади і комплексу його повноважень, наданих для здійснення судочинства, що впливають із засад його організації і діяльності. У структурі правового статусу місцевого загального суду науковець вважає доцільним виокремити лише три блоки, зокрема: цільовий, структурно-організаційний і компетенційний [13, с. 16].

Висновок. На нашу думку, характеризуючи апеляційний адміністративний суд так

само доцільно визначити, що елементи його адміністративно-правового статусу складаються з декількох блоків. Проте, належить підкреслити, що найбільш чіткою така характеристика виглядає в контексті розподілу по конкретним компетенціям у його системі: права, обов'язки, повноваження, відповідальність тощо. Водночас, керуючись запропонованим підходом, найбільш доцільно на нашу думку виділити у структурі адміністративно-правового статусу місцевого суду такі компоненти як: загально-організаційний і спеціально-компетенційний.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Панталієнко П. В. Деякі особливості правового статусу суддів України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право»*. 2011. Вип. 165. Ч. 2. С. 245–251.
2. Савчук Р.М. Поняття та структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України. *Право та державне управління*, 2022 р., № 3. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2022/12.pdf
3. Баронін Д. Б. Методологічні засади визначення змісту правового статусу суду. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 315–322.
4. Коломєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: [підруч.]. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
5. Ярошенко О. М. Правовий статус сторін трудових правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1999. 18 с.
6. Лебідь Н.В. Адміністративно-правовий статус державних інспекцій в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Національний ун-т внутрішніх справ, 2004. 202 с.
7. Глибіна Г. М. Сутність адміністративно-правового статусу політичних партій в Україні. *Юридичний вісник*. 2011. № 1 (18). С. 39–45.
8. Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Богущкий В. В. Адміністративне право: підручник / під заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків: Право, 2010. 624 с.
9. Завгородній В.А., Романов М.Ю. Децентралізація та федералізація: порівняльний аналіз і можливості впровадження в Україні. *Вісник Запорізького національного університету*. 2015. № 1(1). С. 16-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2015_1%281%29_4
10. Бабенко К. А. Особливості правового статусу адміністративних судів. *Форум права*. 2016. № 3. С. 16–18.
11. Куракін О.М., Романов М.Ю. Співвідношення верховенства права та закону в розрізі соціологічної концепції праворозуміння. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015, № 2. С. 33–36. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_2\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2015_2(1)_9)
12. Подоляка А.М. Адміністративно-правовий статус Державної автомобільної інспекції МВС України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Національний ун-т внутрішніх справ, 2004. 204 с.
13. Калашник О. А. Правовий статус місцевих загальних судів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Одеса, 2016. 24 с.